

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

**KADIN FİGÜRLERİN TOPLUMSAL KİMLİK ÖZELLİKLERİNİN ÇOCUK
FİGÜRLE İLETİŞİMLERİNE ETKİSİ**

Sözcük Sayısı: 3786

Kategori: 1

Araştırma Konusu: Feride Çiçekoğlu'nun "Uçurtmayı Vurmasınlar" romanında, koğuş uzamında bulunan kadın figürlerin kimlik özelliklerinin Barış adlı çocuk figürle iletişimlerine etkisinin incelenmesi.

Mayıs 2025

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ	3
II. KOĞUŞ UZAMINDAKİ KADIN FİGÜRLERİN BARIŞ FİGÜRÜYLE İLETİŞİM BİÇİMLERİ.....	5
II. A. BARIŞ'IN ANNESİ FİGÜRÜ	7
II. B. İNCİ FİGÜRÜ.....	9
II. C. ZEYNEP FİGÜRÜ	12
II. D. GÜLSÜM ANA FİGÜRÜ	13
III. BARIŞ'IN KİMLİK BİLİNCİ VE RUHSAL GELİŞİMİ	15
V. SONUÇ	16
KAYNAKÇA	18

I. GİRİŞ

Toplumsal yapıdaki değişimler edebiyatı doğrudan ya da dolaylı olarak etkiler. Tanzimat Dönemi'nden beri önemli siyasal ve toplumsal olayların Türk edebiyatında dönemlerin oluşmasında etkili olduğu gözlemlenebilmektedir. Askerî darbeyle toplum üzerindeki baskının artırılarak düşünce özgürlüğünün kısıtlanması, bireyler üzerinde önemli etkiye sahiptir. 12 Eylül 1980 Darbesi sadece siyasal hayatta değil, toplumsal alanda da büyük bir değişimin başlangıcıdır. Köyden kente göç; dış göç; köylü-şehirli çatışması; değişen kültür ve yaşam biçimi karşısında ayakta durmaya çalışan, modernizmin ezdiği, modernleşemeyen insanlar; kadınların toplumda yer edinebilme uğraşları ve ekonomik buhran bu dönemin başlıca sorunlarıdır. Modernizmin bireyler üzerindeki etkisinin artması Türk edebiyatında yeni tiplerin oluşmasında etkili olmuştur. Siyasal ve toplumsal hayatta görülen bu değişiklik, bireyin ve dolaylı olarak toplumun duygularının bir çeşit dışa vurumu olan edebî eserlere de yansımıştır.

Feride Çiçekoglu'nun 1990 yılında yayımlanan *Uçurtmayı Vurmasınlar* adlı yapıtı, bir hapishanenin kadınlar koğuşu uzamında geçmektedir. Yapıt, otoriteyi eleştirmek için masumiyeti bir mercek olarak kullanarak hapisliği beş yaşında bir çocuğun bakış açısından incelemektedir. Kurguda yer alan kadın figürler, tarihsel gerçeklikteki toplum yapısına ışık tutmakla beraber toplumdaki ideolojik ve kültürel çeşitliliği de gözler önüne sermektedir. 12 Eylül 1980 Darbesi'nden yola çıkan roman, Türkiye Cumhuriyeti'nin darbe sonrası yaşadığı kargaşalı ve bunalımlı dönemde parmaklıklar ardındaki siyasal baskıları, insan hakkı ihlallerini ve toplumdaki kutuplaşmaları incelemiştir. Hapishane uzamında bulunan kadın mahkûmların kimlik özellikleri aracılığıyla tarihsel gerçekliğin yansıtılması Çiçekoglu'nun yazınsal tercihlerinden biridir. Yapıtta hüküm giymiş annesinden başka kendisine bakacak kimse olmadığı için bu uzamda bulunan Barış'ın; farklı yaş gruplarındaki eğitilmiş, eğitimsiz; ideolojik, bireysel veya yanlış anlaşılabilir kaynaklı sebeplerle orada bulunan kadın figürlerle

iletişim kurduğu göz önüne alındığında bu çeşitliliğin yapıtın yazıldığı dönemdeki sosyal gerçekleri de yansıttığı gözlemlenebilmektedir.

Uçurtmayı Vurmasınlar adlı yapıt, annesiyle beraber koğuşta yaşamak zorunda kalan Barış figürünün, koğuştaki başka bir mahkûm ve “arkadaşı” olan İnci’nin sessiz sedasız gidişinden sonra ona yazdığı mektuplar aracılığıyla kurgulanmıştır. Roman, dayandığı tarihsel gerçeklikle beraber Barış’ın koğuş uzamındaki hayatı ve orada bulunan diğer kadın figürlerle olan iletişimine yoğunlaşmaktadır. Hayatın farklı noktalarından kopup koğuşa düşen kadın figürlerin Barış’la iletişim biçimleri değişiklik göstermektedir. Barış’ın uzamda bulunan neredeyse herkesle olan iletişimi bazen mektuplarda geçen diğer kadın karakterlerle yaşadığı diyaloglarla bazen de mektup aracılığı ile ulaşmaya çalıştığı İnci’ye yazdığı monologlarla okuyucuya aktarılmaktadır.

Yapıtta karakterizasyon darbenin ardından Türkiye’nin sert sosyal ve politik ortamını derinlemesine yansıtmakla beraber figürlerin baskıyla mücadeleleri ve içsel çatışmaları açasından “gri” olarak tasvir edilmeleri dikkat çekmektedir. Romandaki hiçbir figür ak veya kara olarak kurgulanmamış, küçük bir çocuğın diliyle desteklenerek azami düzeyde objektif, pozitif bir şekilde okuyucuya aktarılmaya çalışılmıştır. Romanın karakter yaratımındaki bir diğer özgün yanı ise figürleri sıfatlarıyla değil roman sürekliliğinde eylemleriyle okuyucuya sunuyor olmasıdır. Masumiyetiyle koğuştaki neredeyse herkesin sempatiyle baktığı ve kendi kişisel kazanımları ile büyüttüğu, çocuğu veya kardeşi yerine koyduğu Barış; bambaşka hayat hikâyelerinden süzülen birçok öğüt, yaklaşım ve değerlere maruz kalmaktadır.

Roman, feminist ve Marksist bakış açılarını iç içe geçiren bir anlatı perspektifi kullanmaktadır. Barış’ın gözleriyle roman, kadınların ve dışlanmış grupların uğradığı sistematik baskıları vurgulayarak hem feminist hem de Marksist güç yapılarına yönelik eleştirileri yansıtır. İdeolojik veya sosyoekonomik mücadeleler nedeniyle hapsedilen kadınlar, Türk toplumunun çeşitli kesimlerini temsil etmektedir. Bu durum, egemen sınıfın karşıt sesleri

bastırmak için bir araç olarak sistemin açıklarını kullanmasını eleştiren Marksist bakış açısıyla uyumludur. Örneğin, Zeynep'in yalnızca şiir okuyup yazdığı için cezalandırılması, entelektüel ve politik direnişin geniş çaplı ve sistematik olarak bastırılmasını yansıtmaktadır. Benzer şekilde, Nevin ve Ayten'in ataerkil ve kapitalist yapılara meydan okumalarıyla bağlantılı olan hapis cezaları, kadınların özerkliğinin hem yasal hem de kültürel yollarla nasıl kısıtlandığına yönelik feminist eleştiriyi vurgular. Barış'ın tanık olduğu adaletsizlikleri çocuk aklıyla sorgulaması, yazarın okuyucuya yönelik oluşturduğu uyanış ve direniş atmosferini destekleyen bir araç niteliğindedir ve Marksist ve feminist bakış açılarının metindeki yansımalarındandır. Çiçekoğlu, bu sayede Türkiye'deki 1980 Darbesi sonrası dönemin hem cinsiyete hem de sınıfa dayalı baskılarına yönelik etkili bir eleştiri geliştirmiştir. Bu çalışmada Feride Çiçekoğlu'nun *Uçurtmayı Vurmasınlar* adlı romanındaki kadın figürlerin kimlik özelliklerinin odak figür Barış ile iletişimlerine ve onun kimliğine etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu konu iki ana alt başlığa bölünecek ve ilk ana başlığın altındaki bölümlerde Barış figürünün kimlik gelişiminde önemli rolü olduğu düşünülen anne, İnci, Zeynep ve Gülsüm Ana figürleriyle Barış'ın iletişimi incelenecektir. İkinci ana alt başlıkta ise kadın figürlerin kimlik özellikleri üzerinden tartışılan araştırma konusu, onların kimlik özellikleri tarafından belirlenen iletişim biçimlerinin Barış'taki yansımaları bağlamında değerlendirilecektir.

II. KOĞUŞ UZAMINDAKİ KADIN FİGÜRLERİN BARIŞ FİGÜRÜYLE İLETİŞİM BİÇİMLERİ

Uçurtmayı Vurmasınlar adlı yapıt kurgusunda sınırlandırılmış ve kısıtlanmış bir uzam olan hapishane yer almaktadır. Hapishanenin kadınlar koğuşu uzamındaki figürler işlenen suç, yaş, yaşam biçimi, dünya görüşü gibi pek çok özellik bakımından birbirlerinden ayrılmaktadır. Bireysel ve toplumsal açıdan farklı kimlik özelliklerine sahip olan bu figürlerin ortak özellikleri ise hapishane uzamının zor koşulları içinde bir arada yaşama zorunlulukları ile

özgürlüklerinden mahrum bırakılmış olmalarıdır. Aralarında zaman zaman anlaşmazlıklar ve gücü elinde bulundurmak amacıyla çekişmeler olsa da genel olarak dayanışma duygusunda birbirlerini ve kendilerini sağaltıcı bir güç bulduklarını söylemek mümkündür. Hapishaneye “düşene” kadar sürdürdükleri yaşam, ait oldukları sosyal çevre, eğitim düzeyleri, ekonomik koşulları gibi pek çok etken de onların kimliğini oluşturmada oldukça etkilidir. Diğer yandan onların hapishanede bulunma, tutsak edilme, suçlu-suçsuz olma, cezalandırılma gibi adalete ilişkin konulara bakışları da birbirlerinden farklıdır. Yapıtta özellikle siyasi tutukluların bu konulardaki görüşleriyle diğerlerinden ayrıldığı görülmektedir. Bu durum, onların hapishane uzamında politik görüş ve duruşlarını korumak ve savunmak gibi amaçlarla içinde bulundukları koşullara bir tür direnç geliştirmelerini daha anlaşılır kılmaktadır.

Uzamdaki figürlerin kimliklerinde öne çıkan birbirinden farklı özellikler, onların hapishane deneyimini algılama biçimlerini şekillendirmekle birlikte birbirlerine karşı tutum ve davranışlarını da etkilemektedir. Bu durum, yetişkinler olarak birbirleriyle iletişimlerine yansımalarının yanı sıra koğuştaki tek çocuk figür olan Barış ile kurdukları ilişki ve iletişime de etki etmektedir. Kadın figürler, yaşamın olumsuzluklarını deneyimlemiş yetişkinler olarak masumiyeti ve saflığı temsil eden Barış figürüne bir koruma isteğiyle yaklaşmaktadır. Onunla kurdukları ilişki uzamın sert koşullarıyla tezat oluşturan umut, şefkat gibi duyguların yapıt atmosferine yerleşmesine olanak tanımaktadır.

Sonuç olarak kadın figürlerin kimlik özellikleri ve ideolojik görüşleri Barış’la iletişimlerinde belirleyici bir güçtür. Uzamdaki siyasi mahkûmlar yaşamın kendisine ve hapishane koşullarına karşı realist ve sert denebilecek bir yaklaşım sergilerken diğer figürlerin Barış’a ve onun anlama çabasına nispeten daha yumuşak yaklaştığı söylenebilir. Yine de Barış, çocukluğun getirdiği masumiyetle, kadın figürler için özgürlüğün ve geleceğin sembolü olduğundan onların içindeki şefkati ve umudu da ortaya çıkarmaktadır. Kadınlar kendi geçmişleri ve kimlik özellikleri doğrultusunda Barış’ın farklı bakış açıları deneyimlemesinde

ve kimlik gelişimi ile dünyayı algılama biçiminde önemli bir etkiye sahip birer figür olarak kurguda yer almaktadır.

II. A. BARIŞ'IN ANNESİ FİGÜRÜ

Neden koğuşa düştüğü belirtilmese de eğitimsiz olduğu ve sosyoekonomik açıdan alt sınıftan geldiği anlaşılan Barış'ın annesi figürü, bulunduğu baskıcı hapis ortamının ağır izlerini taşımaktadır. Barış'ın ağzından dile getirilen “Sabah sayımından sonra getirdiler annemi. Çürükler vardı kollarında. Her yanı ağrıyordu.” (Çiçekoğlu, s. 63) cümlesi de bu ortamın annesinde bıraktığı fiziksel ve duygusal açıdan yıpratıcı etkiyi gözler önüne sermektedir. Hapishane hayatı ve Türkiye'deki baskıcı toplumsal ve politik koşullar onu yalnızca duygusal açıdan zayıflatmakla kalmamış, aynı zamanda derin bir yorgunluk hissi ile de baş başa bırakmıştır. Bu duygusal zayıflık ve yorgunluk durumu çocuğu Barış'a da nüfuz etmiş, onunla iletişimine yön veren önemli bir unsur olmuştur.

İçsel çatışmaları onu şefkatli ve sıcak bir anne rolüyle sert, çokça azarlayan bir anne rolü arasında gidip gelmeye yönlendirmektedir. Örneğin, duygusal baskı altındayken koruyucu içgüdüleri Barış'ı şaşırtan ve duygusal ifadesini engelleyen cezalandırıcı davranışlara yol açar. “Anne, piç ne demek? Gösteririm sana şimdi! Sen bir daha soru soracak mısın? Annem terliğini çıkardı. Peşimden kovalamaya başladı. Nevin'e sığındım. Annem, Nevin'e de kızdı: Bırak da kemiklerini kırayım. Bırak!” (Çiçekoğlu, s. 38) Verilen alıntı, Barış'ın annesinin baskı altında nasıl sert ve cezalandırıcı bir tutum sergilediğini ve bunun Barış'ı duygusal olarak ne kadar zorladığını gösteren bir kanıt niteliği taşımaktadır. Öyle ki Barış'ın kendi annesinden kaçarak başka birine sığınır duruma geldiği görülmektedir. Diğer yandan burada anne figürünün şefkat ve öfke arasındaki salınımı ve Barış'ın, annesinin tepkilerini tahmin etmekte zorlanması ile devam eden bir iletişim örüntüsü de göze çarpmaktadır. Bu tutarsızlık Barış'ın, sorularının veya ihtiyaçlarının şefkat ve anlayışla mı yoksa azarlamayla mı karşılanacağını bilememesinden

kaynaklanan bir güvensizlik duygusuna da yol açmaktadır. Barış'ın yapıt boyunca görülen sürekli diken üstünde olma durumu, onun annesiyle derin bir bağ kurmasını engelleyen etkenlerden biridir.

Barış'ın annesinin içinde bulunduğu ve çocuğuna yansıttığı olumsuz duygu durumunun bir diğer sebebi ise Barış'ın babasına duyduğu aşk ve buna ek olarak yapıt kurgusunda nedeni açıkça sunulmayan kalp kırıklığıdır. Bu durum aynı zamanda Barış'ın koğuştaki annesiyle yaşama zorunluluğunun da sebebidir. Normal şartlarda babası veya başka bir aile ferdi ile kalması gereken odak figür, annesi ile annesinin işlediği bir suç yüzünden tutsak durumundadır. Yapıtta Barış'ın annesinin babasıyla ne yaşadığına açıkça yer verilmese de yazarın, anne figürünü konuştururken seçtiği sözcükler anne figürünün baba figürüne duyduğu öfkeyi yansıtmaktadır. “Annem artık babamı sevmiyor diye çok üzüliyordum. Ama sevmiyorsa neden ağlıyor? Kadınlara, ‘Canı cehenneme,’ diyor, ama sizin kızlarla konuşurken duydum: ‘İçim yanıyor,’ diyordu.” (Çiçekoğlu, s. 26) ifadelerinde görüldüğü üzere anne figürü hapishane uzamında büyük bir duygusal çelişki içindedir. Kendi çözülmemiş acısı, Barış'ı onun yaralarını kanatabilecek sorular sormaktan vazgeçmeye iter ve böylece Barış'ın anne figürünün sert gerçekliğinin sınırlarının ötesindeki dünyayı keşfetme ve anlama olanağını sınırlar.

Barış'ın annesi figürü, oğlunu bir zamanlar kendisini yaralayan dünyanın acımasızlığından korumaya çalışarak temkinli, neredeyse baskıcı bir duruş sergilemektedir. Ancak deneyimlerinin duygusal yükü, oğluna desteğinin sınırlı olmasına sebep olur. Koruyucu yaklaşımı, tam bir duygusal ulaşılabilirlik sağlayamama yetersizliğiyle gölgelenir. Dahası, kendi acı dolu geçmişinin etkisiyle Barış'ın etrafındaki dünyayı sorgulamasını engellemeye kararlıdır. Bunu yaparken onun doğal merakını ve dünyayı anlama ihtiyacını bilinçsizce bastırarak onu cevaplanmamış sorular ve bir tür itilmişlik duygusuyla baş başa bırakan bir iletişim boşluğu yaratır.

II. B. İNCİ FİGÜRÜ

İnci'nin politik duruşu ve adalet arayışıyla şekillenen geçmişi, ona toplumsal adaletsizlikler ve insan acıları konusunda derin bir farkındalık kazandırmıştır. İnci, hapisshanedeki siyasî suçluların bulunduğu özel koğuştaki kalan bir tutsaktır. Diğer birçok kadın tutukludan farklı olarak baskıyı değişmez bir gerçeklik olarak kabul etmez, bunun yerine onu sorgular ve ona direnir. Yapıtta Barış'ın hayatındaki en etkili figürlerden biridir. Eğitimli ve aydın bir figür olan İnci; entelektüel derinliği, ideolojik farkındalığı ve sessiz dayanıklılığı ile Barış için bir yol gösterici güç ve rol model hâline gelmiştir. Barış'ın adalet, özgürlük ve insan ilişkilerine dair anlayışını şekillendirir. Ancak Barış'ın hayatından sessizce ayrılışı odak figürde duygusal bir boşluk bırakmış ve yaşadıkları dünyanın sert gerçeklerini ortaya çıkararak onu hayal kırıklığına uğratmıştır. Barış bu hayal kırıklığını ve dış dünyaya dair merakını İnci'ye mektuplar yazarak dindirmek istemiş ancak masum bir çocuğun ağzıyla yazdığı mektupların çoğunu hapisshane yönetiminin tehlikeli bulması nedeniyle İnci'ye ulaştıramamıştır bile. Barış'ın mektuplarını ulaştırarak İnci'yle iletişimi sağlama ve sürdürme çabası, gülmecedan yararlanarak yansıtılmıştır. “Sen bana, ‘Merak ettiğin her şeyi sor,’ derdin ya hani. Senin sözünü hatırlayınca Filiz'e artık yere inmek istediğimi söyledim. Filiz beni yere koyunca koşarak beyaz saçlı amcanın yanına gittim: ‘Amca, o zarftan neden o kadar çok korkuyorsunuz?’ diye sordum.” (Çiçekoğlu, s. 37) Barış ile İnci'nin ilişkisine, iletişimine ilişkin aynı alıntıdan çıkarılabilecek bir başka durum ise İnci'nin Barış'ı her zaman düşünmeye, öğrenmeye, okumaya itmesidir -ki bu yaklaşım, zamanın Türkiye'sinde egemen güçlere karşı tehditkâr bir tutum olarak görülmektedir-. Barış'ı korumak için sorgulamasını engelleyen veya engellemeye çalışan anne figürünün aksine İnci, ona dünya hakkında eleştirel düşünmeyi öğretmeyi amaçlar. Bu, ikilinin diyaloglarını Barış için daha anlaşılır ve entelektüel olarak uyarıcı hâle getirir. Yine annesinin aksine aklındaki bin bir soruyla boğuşan Barış'ın her bir sorusunu etraflıca açıklar ve onu sormaya teşvik eder. İnci, Barış ile kurduğu ilişki sayesinde

onun yeni fikirleri keşfetmeye teşvik edildiği ve erken entelektüel gelişimini desteklediği bir ortam oluşturmaktadır.

İnci'nin kanatları altındayken Barış, annesinden göremediği rasyonel ve tutarlı bakış açısıyla huzur bulmaktadır. Rehberliğe ihtiyaç duyduğunda İnci'ye yönelmekte, korkudan ziyade deneyime dayanan cevaplar sağladığını bilmekte ve ona güvenmektedir. İnci'nin Barış'ın dört duvar arasındaki hayatında onu her zaman koruyup kollayan, dinleyen ve anlamaya çalışan bir rolü vardır. Barış, İnci'yle oyunlar oynamakta, öğrenmekte, keşfetmektedir. Bu yönleriyle İnci'nin arkadaş, abla gibi roller üstlendiği de söylenebilir. Odak figürün koğuş uzamında geçen kısacık yaşamında İnci'nin çok önemli ve değerli bir yeri vardır. Bu sebeple İnci beraat edip tutsaklığı sona erdiğinde ve Barış'a veda bile etmeden koğuşu terk ettiğinde Barış'ın kalbi çok kırılmıştır. Bu kırgınlık okuyucunun karşısına romanın daha ilk cümlelerinde çıkmaktadır.

Burnun büyüdü mü İnci? Hani Pinokyo'nunki gibi... Sen anlatmıştın, Pinokyo diye bir kukla varmış. Yalan söyleyince burnu uzuyormuş. Yalan söylersen senin de burnun büyür demiştin bana. Sen de yalan söyledin! “Seni bırakıp gitmem. Gidersem seni de götürmeye çalışırım.” Hatırlıyor musun, böyle söz vermiştin. Ama “Hoşça kal” bile demeden gitmişsin. Ben uyurken. (Çiçekoğlu, s. 15)

Barış'ın İnci'ye duyduğu güven öyle güçlüdür ki İnci onunla vedalaşmadan gitmesine rağmen annesine sormaktan korktuğu, otoritenin sakıncalı bulabileceği soruları mektuplar yoluyla yine İnci'ye sormuş, yine ondan cevap beklemiştir.

Nuran yatağına yattı. Tavana bakıyor. “Hani işin vardı?” dedim. Kızdı bana. “Düşünüyorum ya, bu da iş.” dedi. Düşünmek ciddi bir iş mi? Hatta Nuran'ı düşündüğü için atmışlar buraya. Öyle söyledi. “Yanına yatıp Şen'le birlikte düşüneyim mi?” diye sordum. Güldü o zaman. “Büyüyünce beni de içeri atarlar mı, çok düşünürsem?” (Çiçekoğlu, s. 21)

İnci'nin Barış'ın hayatındaki olumsuz etkisi ise onun beklenmedik, sessiz kayboluşunun Barış'ta yarattığı büyük acıdır. Yapıt bütünlüğüne bakıldığında bu yokluğun sadece fiziksel bir yokluk olmadığı; baskıcı otoritenin ifadeyi ve etkileşimi engelleyen dayatmalarıyla bozulan, kopan iletişimi de temsil ettiği görülmektedir. Yazar yerine ulaşamayan mektupları; yerine getirilmemiş vaatlerin, paylaşımda bulunamamanın ve dayanışma içinde yer alamamanın sembolleri olan bir araç niteliğinde kullanmıştır. İletişimde ortaya çıkan boşluk; alınmayan mektuplar ve sorulamayan sorularla temsil edilmiştir. Mektuplar yoluyla iletişim kuramamaktan kaynaklanan sessizliğin yarattığı boşluk, İnci ile Barış'ın diyaloglarının sürekliliğini bozmakla beraber Barış'ın iletilerinin, haykırmak istediği duygularının çoğunlukla bir monolog olarak kalmasına sebebiyet vermektedir. Barış, İnci'nin özgürce iletişim kurma hakkını kısıtlayan baskının doğrudan bir sonucu olan cevapsız sorularla boğuşmak zorunda kalmıştır. Bu durum Barış'ta, bir zamanlar anlam arayışını ve sonsuz merakını kamçılıyıp yaşamını zenginleştiren yönlendirici güç olan İnci artık kayıp sözcüklerin yankılarına ve bastırılmış özlemlere indirgendiği için derin bir özlem ve hayal kırıklığı yaratmıştır.

İnci figürü, tarihsel gerçeklikte Türkiye'nin bu zorlu dönemini yaşayanlardan biri olan Çiçekoğlu'nun dönem toplumundaki entelektüel parlaklığı, duygusal derinliği ve siyasal baskının açtığı yaraları yansıtmada bir araçtır. Yazar İnci aracılığıyla baskı altında aydınlanma çabasının paradoksunu yakalar: Bilgi ve umudun gücü, sessizliğin ve ayrılığın acısına derinden bağlıdır. Figürün içinde yer aldığı politik mücadele ortamı, Barış'ın da çocuk aklıyla adlandıramadan kavramaya çalıştığı adalet ve özgürlük konularına bakış açısını zenginleştirmektedir. Eğitimli ve politik bilince sahip bir kadın olarak kurgulanan İnci'nin kimliğinde öne çıkan bu özelliklerle hapisane uzamındaki başka bazı kadın mahkûmlarla, özellikle de Barış'ın annesiyle, tezat oluşturduğu çıkarılabilir. Ancak onun kimliğini şekillendiren bu özellikler, aynı zamanda Barış'a yaptığı rehberliğin tam olarak ifade edilmesini de engellemektedir. Açık fikirli ve entelektüel yapısı, Barış'la -onun korku veya koruma

içgüdülerinden dolayı sorgulama arzusunu bastıran annesinin aksine- zamanın ve uzamın koşullarında riskli de olsa sorgulamayı ve eleştirel düşünmeyi teşvik eder şekilde iletişim kurmasını sağlamıştır. Barış'ın hafızasında İnci'nin gidişi kalıcı bir kayıp ve izolasyon duygusu olarak yer almaktadır.

II. C. ZEYNEP FİĞÜRÜ

Yapıtta Zeynep figürü hem direniş ruhunu hem de içten içe teslimiyetin ağırlığını somutlaştıran çok yönlü bir figür olarak öne çıkmaktadır. Kişiliği çalkantılı bir geçmiş ve baskıcı toplumsal koşullar tarafından şekillendirilmiştir. Siyasi baskı ortamı Zeynep figürünü kendi duygularını sansürleyerek ve ölçülü bir tonda konuşmaya zorlamaktadır. Zeynep, bu alışkanlığını Barış'a öğretmeyi amaçlamaktadır. “Sessizliğimizi bir kalkan gibi korumayı öğrenmeliyiz; her kelime bir kıvılcıma dönüşebilir.” (Çiçekoğlu, s. 42) Dili genellikle ihtiyatlı, eski yaraları yeniden açabilecek konuları tartışmaya yönelik temkinli bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Bu çekingenlik, koruyucu bir içgüdünün getirisi olsa da bazen Barış'la iletişiminin mesafeli görünmesine neden olmaktadır. Ancak Zeynep, kelimelerini dikkatli bir şekilde seçerken sessiz isyan ve eylemlerini de içine katarak gerçek duygularını da belirtmektedir zaman zaman. Yapıt boyunca politik ortama ilişkin ince eleştirileri ve hapishane koşulları, Barış'a özgürlüğün bedeli hakkında dersler vermektedir. Öyle ki hapishane uzamında bulunma sebebini “Biz o yalanlara kızdığımız için buradayız.” (Çiçekoğlu, s. 53) diye açıklamıştır.

Zeynep aynı zamanda içsel çelişkilerle boğuşan bir düşünür olma özelliği de taşımaktadır. Entelektüel arayışları ve duygusal duyarlılığı onu çevreleyen acımasız koşullarla çelişirken özlem ile hayal kırıklığı arasında sıkışmış bir figürdür. Barış'a adalet ve entelektüel özgürlük fikirleriyle ilham vermeye çalışırken aynı zamanda kendi hayal kırıklığı bazen onu aşırı temkinli olmaya zorlamaktadır. Bu temkin, ikisini de daha fazla duygusal riske maruz

bırakabilecek tartışmalara derinlemesine dalmaktan çekinmesinde kendini göstermektedir. Genel olarak bakıldığında Zeynep figürü daha orta yolcu olarak Barış’a bazen boyun eğmesini öğütlerken kimi zaman da otoritenin dayatmalarına karşıt düşüncelerini dile getiren bir karakter olma özelliği taşımaktadır.

II. D. GÜLSÜM ANA FIGÜRÜ

Gülsüm Ana hem geleneksel bakımdan sıcaklığı hem de paylaşılan zorluklardan doğan bilgeliği bünyesinde barındıran kimliğiyle âdeta bir anne figürüdür uzamda. Zeynep’in kek yapmasına kimsenin yardım etmemesine sitem ederken söylediği “Bisküvi ezmeye yardım etmeyene pasta yok.” (Çiçekoğlu, s. 72) sözüne Gülsüm Ana figürü anaç ve bilge bir tavırla “Kimseye yedirmezsən o pasta senin boğazından geçmez, a kızım!” (Çiçekoğlu, s. 72) diye cevap vermiştir. Koğuşun kasvetli ortamında, kolektif hafızanın ve nazik rehberliğin bir dayanağı olarak hizmet etmektedir. Çok yönlüdür ve karakterinin her yönü Barış’la iletişimini şekillendirmede farklı bir rol oynamaktadır. Yapıtta Gülsüm Ana, geleneksel anlayıştaki annelik erdemlerinin bir kişide toplanmış hâli olarak karşımıza çıkmaktadır. Hapishanedeki acımasız koşullara rağmen nesilden nesile aktarılan dayanıklılık ve onurlu bir duruşa sahip olma gibi değerleri taşıyan bir karakter olması bakımından koğuşta Barış da dahil olmak üzere herkesin saygı duyduğu ve sözünü dinlediği bir figür olma özelliği göstermektedir. Gülsüm Ana’nın yapıt kurgusundaki ağırlığı fazla olmasa da hapishane uzamındaki tartışmaları metanetle karşılaması ve bunlara ölçülü müdahalelerde bulunması gibi özellikleri onun kurgudaki işlevinin göstergelerindendir.

Kasvetli, sıkışık, ruhsuz hapishane uzamında bulunan mahkûmlara umut vermek isteyen Gülsüm Ana “İnşallah size de çıkar kızlar, öyle mahzun durmayın boynu bükük.” (Çiçekoğlu, s. 51) gibi umut dolu, karamsarlık karşıtı mesajlar vermeye çalışmaktadır. Bu ifade ile yalnızca

duygusal dayanıklılık çağrısı değil, acıya rağmen onuru koruma konusundaki kararlılığın önemi de yansıtılmaktadır. Barış, Gülsüm Ana bu sözleri söylediğinde hem umut dolu bir mesaj almakta hem de bunaltıcı zorluklar karşısında bile dimdik durmak adına direnme gücü bulmaktadır.

Gülsüm Ana, koğuşun kolektif hafızasını da temsil etmektedir. Deneyimleri, etrafındaki kadınların katlandığı daha geniş tarihsel ve politik travmaları yansıtırken bu paylaşılan acı ve direniş mirası, onu toplumsal bilgeliğin yaşayan bir hazinesine dönüştürmektedir. Figür, Barış'la diyaloglarında sıklıkla geçmişe gönderme yapmaktadır. Bunu ayrıntıları açıkça anlatarak değil, konuşmasının tonu ve ritmiyle yapmayı başarmaktadır. Düşünceli tavrı, Barış'a içinde yer aldığı dünyanın geçmişini ve bugününü tanımlayarak fedakârlıklara ve mücadelelere dair bir pencere sunmaktadır. Barış, onu dinleyerek yavaş yavaş bir tarih ve kolektif dayanıklılık duygusuyla tanışır. Kişisel acısının, kendi deneyimlerini anlamlandırmasına yardımcı olan daha büyük bir direniş ve hayatta kalma dokusuyla iç içe geçtiğini öğrenir.

Bunların yanında Gülsüm Ana'nın annelik yaklaşımı yumuşak veya hoşgörülü olmaktan uzaktır; sıcaklık ve sertlik arasında bir dengeye oturtulmuş bir tutumu vardır. Otoritesi, yıllarca zorluklara katlanmaktan ve boyun eğmenin bedeline tanık olmaktan kaynaklanmaktadır. Böyle bir ortamda hayatta kalmanın hem şefkat hem de disiplin gerektirdiğini bilen bir karakterdir. Barış ile iletişimi hem güven verici hem de uyarıcıdır. Ölçülü talimatları ve ara sıra nazik azarlamalarıyla Barış'a kırılganlığın güçle dengelenmesi gerektiğini öğretmektedir. Rehberliği onu yumuşaklığın tehlikeli olabileceği bir dünyaya hazırlamak içindir. Barış, onun kararlı sözlerini şefkat eylemleri olarak yorumlamayı öğrenir. Uyguladığı disiplin cezalandırıcı değil, koruyucudur; hapisane hayatının kaosu içinde Barış'ın ayaklarının yere basmasını sağlamanın bir yolu olarak ona bunu öğretmeyi amaçlamaktadır. Onun kimliğinde öne çıkan tüm bu özellikler, Barış ile iletişimini derinden etkilemektedir. Barış, onun aracılığıyla dayanıklılık ve öz saygı gibi konularda da önemli bir eğitim alır. Gülsüm Ana'nın her nazik uyarısında ve her

düşünceli duraklamasında, sözleri hem ruh için bir merhem hem de affedici olmayan bir dünyaya karşı dik durma çağrısı olarak hizmet etmektedir Barış için.

III. BARIŞ'IN KİMLİK BİLİNCİ VE RUHSAL GELİŞİMİ

Romanın odak figürü olan Barış, hem okuyucunun hapisane uzamını algıladığı bir mercek işlevine sahiptir hem de tutuklu kadınların karşılaştığı baskıcı gerçekliğe ismiyle de karakteriyle de sembolik bir tezat oluşturmaktadır. Yaşından da kaynaklı olarak tanımlayıcı özelliklerinden en öne çıkanı masumiyettir ve bu da romanın adaletsizlik temasını saf bir bakış açısıyla incelemesine olanak tanımaktadır. Barış, etrafındaki acıyı kavramak için mücadele etmekte; İnci, Zeynep, Gülsüm Ana gibi figürlere sorular sormakta, etrafında sezinlediği kimlik yıkımını anlamlandırmaya çalışmaktadır. Ancak merakı, empatik yapısı ve annesinin belirsiz, çelişkili tutumu onu; koğuşun özel kısmında -tarihsel gerçeklikle bağdaştırıldığında siyasi suçluların tutulduğu koğuş olarak anlaşılabilecek bir uzamda- kalan kadın mahkûmlara doğru çekmektedir. Çünkü sadece orada sorularının yanıtlarını alabilir, çocuk olabilir Barış. Çocuksu şefkati onu pasif bir gözlemciden daha fazlası yapıp kasvetli hapisane ortamında bir umut ve rahatlık kaynağı hâline getirmektedir. Bu umutlu ruh yapıtta, onun özellikle özgürlük ve dayanıklılık için güçlü bir metafor görevi gören “uçurtma”ya olan hayranlığıyla ve hayal gücüyle daha da güçlendirilir. Ancak Barış'ın kimliği, tipik bir çocukluğun geleneksel aile desteğinden yoksun olduğu için yalnızlık ve kırılganlıkla da işaretlenmiştir ve bu da hapisanedeki ilişkilerini duygusal gelişimi için çok önemli hâle getirmektedir. Suçlu görülen bireyi cezalandırma işlevi taşıyan hapisane uzamındaki varlığı, hapsedilmenin sadece suçluları değil aynı zamanda masumları da nasıl etkileyebildiğini göstererek sistemsel

adaletsizliği eleştirir. Sonuç olarak Barış'ın baskı ve umut arasındaki gerilimi somutlaştırma hâli, onu romanın toplumsal eleştirisinde merkezî bir figür hâline getirir.

V. SONUÇ

Feride Çiçekoğlu *Uurmayı Vurmasınlar* adlı romanına çeşitli bireysel ve toplumsal temaları yerleştirmiş, temel insani değerler üzerine oturttuğu kurgusuyla çoğu okuyucunun kolaylıkla empati kurabileceği bir odak figür, atmosfer ve hikâye akışı kurgulamıştır. Romanda masumiyet ve baskının etkileşimi, özellikle bir ocuk anlatıcının gözünden toplumsal adaletsizliklerin dokunaklı bir eleştirisini yansıtmaktadır. Roman, ocukluğun saflığını yozlaşmış bir hukuk sisteminin sert gerçekliğiyle bir araya getirerek sistematik baskının bireyleri özellikle de kadınları nasıl iradelerinden mahrum bıraktığını vurgulamasıyla öne çıkmaktadır. “Uçurtma”yla sembolize edilen çocuğun özgürlük algısı, mahkûmluğun acımasız gerçekliğiyle keskin bir tezat oluşturarak umut etmenin birey hapsedilmişken bile nasıl sürdürülebileceğini vurgulamaktadır. Dahası, kadınların çektiği acının tasvirini ve toplumsal adaletsizliğin cinsiyete dayalı boyutunu vurgulayarak kadınların hapsolma hâllerinin fiziksel duvarların ötesine uzandığı fikrini feminist bir bakış açısıyla güçlendirmektedir. Bu bakış açısıyla yapıt; dayanıklılığın, hayal gücünün ve insanın özgürleşme özleminin güçlü bir keşfi hâline getirilmiştir.

Uçurtmayı Vurmasınlar romanının yapısal ve üslup özellikleri; masumiyet, baskı ve umut gibi yapıtın demirbaşı niteliğindeki temaları pekiştirmekte rol oynamıştır. Romanın ocuk anlatıcısı Barış, ocukluğun saflığını hapishanenin sert gerçekleriyle karşılaştıran ve adaletsizlikleri daha çarpıcı hâle getiren masumane bir bakış açısı sunar. Bu karşıtlık, özellikle özgürlüğü ve hapsedilmeye rağmen umudun sürekliliğini temsil eden “uçurtma” olmak üzere sembolik öğelerin kullanımıyla daha da vurgulanmaktadır. Romanın yalın dili, çocuğun

dünyaya dair basit ama derin anlayışını yansıtırken mektuplar hâlinde parçalanmış yapısı hapishane hayatının istikrarsızlığını ve mahkûmların kaderleri üzerindeki kontrol eksikliğini yansıtan bir aracı niteliği taşımıştır. Ayrıca, çocuğun umutlu hayal gücünün kadın mahkûmların çektiği acılarla yan yana getirilmesi, romanın toplumsal eleştirisini, özellikle sistemik adaletsizlik ve kadınların ezilmesiyle ilgili eleştirisini vurgularken diğer bir taraftan da yine içinde bulunulan durumun tezatlığına bir atıfta bulunmaktadır. Bu anlatım teknikleri sayesinde yazar, eseriyle, dayanıklılığın duygusal olarak yankı uyandıran bir incelemesini sunmuş ve umudun en adaletsiz koşullarda bile sürdüğünü gözler önüne sermiştir. Mektuplar şeklinde kaleme alınan romanda mektup tarzının bir getirisi olarak doğrudan ve dolaylı olarak çokça diyalog, monolog ve iç konuşma barınmaktadır.

Bu araştırma, odak figür Barış ile aynı uzamda, hapishanede bulunan, Barış'ın kimlik oluşumunda payı olan ve barışın hayatındaki farklı rol eksikliklerini gideren kadın karakterleri baz alarak onların Barış'a etkilerini detaylandırmayı hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda analiz boyunca söz konusu kadın karakterlerin kimlik özellikleri, Barış'a olan tutum ve davranışları gibi etmenler gün yüzüne çıkarılarak, Barış'ın oluşmakta olan kimliğinde bu figürlerin parmak izleri aranmıştır. Bu durum araştırma konusunun ele alınması adına malzeme ve doğal olarak mektuplar halinde yazılan bir romanın içinde barındırdığı kanıtları sunarak araştırılan konunun detaylandırılmasına olanak sağlamıştır. Çalışma genelinde kadın figürlerin Barış ile iletişimleri göz önünde tutulmuş ve figürlerin konuyla bağlantısı ayrı başlıklar altında bağımsız bir şekilde açıklanmıştır. Bu sayede bireysel kimlik özelliklerinin iletişim yoluyla çocukların kimlik oluşumuna etkilerinin incelenmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Alev, K. (2022). *1980-2000 arası Türk romanında kimlik problemi*. (Yayın No.720025)
[Doktora Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Balık, M. (2009). Türk romanında 12 Eylül darbesi. *Turkish Studies*, 2(4), 2373–2411. <http://doi.org/10.7827/TurkishStudies.617>
- Çiçekoğlu, F. (2009). *Uçurtmayı Vurmasınlar* (2. Basım). Can Yayınları.
- Karataş, E. (2009). Türkiye’de kadın hareketleri ve edebiyatımızda kadın sesleri. *Turkish Studies*, 4(8), 1–12. <http://doi.org/10.7827/TurkishStudies.1014>
- Uslu, A. (2016). 1980 sonrası Türk hikâyeciliğinde kişi(ler) tipolojisi. *Turkish Studies*, 11(15), 577–608. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.9948>